

Mirza Džananović

RATOWI SJEĆANJA: BOJNO POLJE WIKIPEDIJA

Sažetak

U radu se ukazuje na određene probleme koji su se javili prilikom popunjavanja sadržaja na svjetski poznatoj online enciklopediji Wikipediji. Naime, varijante Wikipedije na južnoslavenskim jezicima poslužile su različitim skupinama, prvenstveno desno orijentiranim, za promociju stavova i interpretacija o događajima iz prošlosti naroda i država sa područja bivše Jugoslavije koji nisu u skladu sa normama i standardima Wikipedije. Sporni narativi su izazvali pažnju i Fondacije Wikimedija koja je angažovala vanjskog stručnjaka koji je analizirao sadržaje na hrvatskoj, srpskoj, bosanskoj i srpsko-hrvatskoj varijanti Wikipedije te predložio niz mjera kako bi se situacija raščistila.

Ključne riječi: Wikipedija, ratovi sjećanja, historija, bosanski jezik, Fondacija Wikimedia

Uvod

Proučavanje fenomena kolektivnog sjećanja i procesa izgradnje kulture sjećanja doživjelo je ogromnu ekspanziju u posljednjoj deceniji XX stoljeća, a taj trend je nastavljen i u vremenu koje je uslijedilo.¹ Države nastale raspadom socijalističke Jugoslavije, a naročito Bosna i Hercegovina, česta su tema ovakvih istraživanja, što i nije veliko iznenađenje uzme li se u obzir historijski kontekst pomenutih prostora.² Naime, slom socijalizma u Jugoslaviji nije prošao tako mirno kao što je bio slučaj u ostalim socijalističkim zemljama gdje je tranzicija u demokratski politički i kapitalistički privredni sistem prošao bez oružanih sukoba, masovnih uništavanja i ljudskih stradanja. Oružani sukobi možda jesu završeni prije više od dvije decenije, ali medijski izvještaji, stručne analize, istraživačke ankete, ali i svakodnevne izjave predstavnika političkih elita iz svih zemalja nasljednica Jugoslavije nas konstantno podsjećaju da verbalni i interpretacijski sukobi nisu ni blizu svog završetka. Naprotiv, suprotstavljeni pogledi na prošlost, a izgleda i sadašnjost i budućnost, ovih prostora konstatno zauzimaju medijski prostor i dodatno polarizuju međusobne odnose država, političkih elita, a nažalost i građana. Važnu ulogu u tim sukobima zauzimaju interpretacije događaja iz prošlosti, kako nedavne (poput naprimjer tumačenja dešavanja iz ratova 90tih godina prošlog stoljeća ili odnosa prema socijalističkom ili ukupnom jugoslovenskom razdoblju zajedničke historije) tako i iz davno prošlih vremena, pri čemu posebno važno mjestu zauzimaju teme iz razdoblja srednjega vijeka. Ipak, važno je naglasiti da sukobljeni narativi o prošlim događajima, kao i politička i ideološka zloupotreba prošlosti u cjelini, nisu nikakav balkanski izum ili izuzetak, naprotiv, slične primjere možemo pronaći u svim krajevima svijeta.

Međutim, ono što ovaj prostor čini specifičnim jeste činjenica da su „ratovi sjećanja“ doživjeli određenu tehnološku modernizaciju na način da su prebačeni i na „digitalno bojno polje“. Pri tome ne mislimo na rasprave anonimnih sugovornika na zabačenim internetskim forumima, koje također nisu nikakav balkanski specifikum, nego na sukobe koji se vode na

¹ Više kod: Kuljić Todor, *Kultura sjećanja – teorijska objašnjenja upotrebe prošlosti*, Beograd, 2006.

² Naprimjer: Grupa autora, *Rat sjećanja. Istraživanja o mjestima stradanja i sjećanja na rat u BiH*, Centar za nenasilnu akciju Sarajevo-Beograd, 2016; Grupa autora, *Kultura sjećanja u lokalnim zajednicama u Bosni i Hercegovini*, Fondacija Mirovna akademija Sarajevo, 2017; Čudić Edvin, *Kultura sjećanja i strategije reprezentacije ratne prošlosti devedesetih u Bosni i Hercegovini, Hrvatskoj i Srbiji*, Udruženje za društvena istraživanja i komunikacije Sarajevo, 2022; *Kultura sjećanja: 1991. Povijesni lomovi i svladavanje prošlosti*, Zbornik radova, Zagreb, 2011;

stranicama najveće i najpoznatije digitalne enciklopedije Wikipedije. Iako je sam koncept i način popunjavanja sadržaja Wikipedije često kritikovan, a informacije koje se na njenim stranicama mogu pronaći osporavane ili barem propitivane, dešavanja oko upisivanja tekstova o nekim temama na stranicama na bosanskom jeziku ipak predstavlja kuriozitet i za samu Wikipediju. Naime, zloupotrebe kapaciteta digitalne enciklopedije došle su u fokus javnosti, naročito u Bosni i Hercegovini, sredinom 2021. godine kada je grupa bosanskohercegovačkih profesora i istraživača ukazala na, po njihovom mišljenju, netačne elaboracije pojedinih događaja na „bosanskoj“ Wikipediji, te nemogućnosti da se iste isprave uprkos njihovim upornim višestrukim pokušajima.³ Vijest su prenijeli brojni mediji u Bosni i Hercegovini, regionu, ali i svijetu,⁴ a uskoro je reagovala i Fondacija Wikimedia koja zapravo stoji iza same Wikipedije. Wikimedia je angažovala vanjskog stručnjaka koji je izvršio detaljnu i opširnu analizu sadržaja Wikipedije na hrvatskom, srpskom, srpsko-hrvatskom i bosanskom jeziku te donio zaključak da je potvrđeno korištenje ove platforme za širenje dezinformacija i promociju određenih (uglavnom desničarskih) politika i ideologija.⁵ Time je i definitivno potvrđeno postojanje novog „bojnog polja“ u ratovima sjećanja - Wikipedija!

Wikipedia – besplatna online enciklopedija

Ideje o formiranju velikih, besplatnih, online enciklopedija javile su se početkom 90tih godina XX stoljeća, međutim ni jedan od brojnih pokušaja realizacije tih zamisli nije bio dugog vijeka, pa je većina takvih projekata propadala u roku od nekoliko godina.⁶ Ipak, u januaru 2001. godine u rad puštena je stranica www.wikipedia.com koja će za svega nekoliko godina postati jedna od najposjećenijih web lokacija na cijelom svijetu, kao i najveća i najpoznatija online enciklopedija. Teško je precizno utvrditi zbog čega je projekat uspostave Wikipedije bio uspješan, u odnosu na brojne prethodne slične projekte koji su ubrzo propadali, ali ostaje činjenica da ova enciklopedija trenutno sadrži preko 6 miliona članaka objavljenih samo na engleskom jeziku, a da se pored toga tekstovi objavljuju na 325 različitih jezika.⁷

Iako Wikipedia ima otvoreni princip popunjavanja sadržaja, vremenom je utvrđena jasna politika koju moraju poštovati svi „dopisnici“, a koja se bazira na tzv. „Pet stupova“.⁸ Po pravilu, koriste se principi neutralnosti, originalnosti i provjerljivosti, a svaki sadržaj prolazi kroz niz kontrola prije nego eventualno bude pušten u javni prostor.⁹ Često se dešava da različiti kreatori sadržaja imaju drugačije poglede na sadržaj pojedinih tekstova ili njihovih dijelova, što dovodi do internih rasprava koje traju do usaglašavanja stavova. Međutim, brojni su primjeri rasprava koje su trajale duži vremenski period, a neke nisu ni riješene, te je Wikipedia formirala posebnu sekciju pod nazivom „ratovi urednika“.¹⁰ Pomenuti „ratovi“ su ipak daleko od stvarnih sukoba i uglavnom se odnose na rasprave o sitnim detaljima unutar većih tekstova, a da ih ni menadžment Wikipedije

³<https://balkans.aljazeera.net teme/2021/8/6/promoviraju-li-hrvatski-nacionalisti-politicku-agendu-na-wikipediji> ;
<https://www.klix.ba/vijesti/bih/brisanje-sadrzaja-na-bosanskom-jeziku-kako-nacionalisti-vrse-reviziju-historije-na-wikipediji/210805129> ; <https://www.klix.ba/vijesti/bih/kome-smeta-bosanska-historija-na-wikipediji/210607123>

⁴<https://www.aljazeera.com/features/2021/8/5/organised-disinformation-campaign-behind-croatian-wikipedia>;
<https://balkaninsight.com/2018/03/26/how-croatian-wikipedia-made-a-concentration-camp-disappear-03-23-2018/> ;
<https://therecord.media/wikimedia-bans-admin-of-wikipedia-croatia-for-pushing-radical-right-agendas/>

⁵ https://meta.wikimedia.org/wiki/Croatian_Wikipedia_Disinformation_Assessment-2021

⁶<https://www.niemanlab.org/2011/10/the-contribution-conundrum-why-did-wikipedia-succeed-while-other-encyclopedias-failed/>

⁷ https://en.wikipedia.org/wiki/Wikipedia:Current_state

⁸ Wikipedia:Five pillars - Wikipedia

⁹ <https://en.wikipedia.org/wiki/Wikipedia:Governance>

¹⁰ https://en.wikipedia.org/wiki/Wikipedia:Lamest_edit_wars

ne smatra posebno opasnim govori i činjenica da je sama lista nazvana „najbezveznijim raspravama“.

Slučaj hrvatske Wikipedije: Enciklopedija znanja ili enciklopedija za naciju?

Za razliku od „najbezveznijih rasprava“ dešavanja sa popunjavanjem Wikipedije na hrvatskom jeziku pokazala su se kao puno veći problem koji je uzrokovao i reakciju Fondacije Wikimedija koja je izvršila analizu slučaja i službeno objavila izvještaj o provedenom istraživanju, pod nazivom „Slučaj hrvatske Wikipedije: Enciklopedija znanja ili enciklopedija za naciju?“. Pomenuti izvještaj je službeno objavljen na stranici Wikimedije i dostupan je javnosti na uvid i to na engleskom, hrvatskom, srpskom (latinična verzija) i srpsko-hrvatskom jeziku (ćirilična varijanta).¹¹ U izvještaju je navedeno da je analiza izvršena u periodu između februara i maja 2021. godine te da je utvrđeno da hrvatska verzija Wikipedije nije popunjavana u skladu sa uređivačkom politikom utemeljenoj na pet stupova, nego je primjetna dominacija ideološkog (desničarskog) pristupa unosa sadržaja.¹² Napomenuto je da je hrvatska verzija Wikipedije utemeljena zajedno sa srpskom 16. februara 2003. godine, na način da je razdvojena do tada jedinstvena srpsko-hrvatska platforma koja je jedno vrijeme bila i potpuno arhivirana. Interesantan podatak predstavlja činjenica da je bosanska Wikipedija pokrenuta prije srpske i hrvatske, jer je prvi članak na bosanskom jeziku objavljen 12. decembra 2002. godine¹³, a jedan od zaključaka izvještaja iz 2021. godine glasi: „*Stvaranje odvojenih Wikipedija na bosanskom, hrvatskom i srpskom jeziku, uz postojeći srpskohrvatski projekt, prije gotovo dva desetljeća bio je, po mišljenju autora, strateška pogreška. To je praktički omogućilo etničko-nacionalnu podjelu izvorne srpsko-hrvatske zajednice na Wikipediji i „poguralo“ urednike i posjetitelje ka svojim „nacionalnim projektima“*“.¹⁴ U prilog takvom zaključku navedena je i izjava osnivača Wikipedije Jimmy Walesa koji je za hrvatske medije izjavio da je to odvajanje bilo pogreška, a kao dodatni argument navedeno je da je Wikipedija tri puta odbila zahtjev za formiranjem crnogorske platforme sa objašnjenjem da već postoje tri verzije koje su razumljive i stanovnicima Crne Gore.¹⁵

Analizom je utvrđeno da je hrvatsku Wikipediju preuzelo desničarsko uredništvo najkasnije tokom 2011. godine, a moguće čak i puno prije još tokom 2007. godine, te da je u periodu do 2021. godine izvršilo sistematsko popunjavanje članaka, najvećim dijelom iz oblasti historije, sadržajem koji je blizak tumačenjima radikalne hrvatske desnice.¹⁶ Takve interpretacije dolazile su u pažnju javnosti više puta, a prva eskalacija dogodila se 2013. godine kada je reagovao i tadašnji Ministar znanosti i obrazovanja Republike Hrvatske Željko Jovanović na način da je pozvao hrvatske učenike i studente da ne koriste hrvatsku Wikipediju jer je: „*veliki dio sadržaja u hrvatskoj inačici Wikipedije ne samo dvojbene nego i evidentno falsificiran te ih stoga pozivamo da koriste pouzdanija vrela informacija u što spadaju i inačice Wikipedije na engleskom i drugim svjetskim jezicima*“.¹⁷ Međutim, značajnijih reakcija u tom trenutku od strane Wikipedije ili Wikimedije nije bilo te se praksa spornog popunjavanja sadržaja neometano nastavila pa i još više intenzivirala.¹⁸ Stanje se promijenilo tek 2021. godine kada je došlo do ponovnog interesovanja

¹¹ Croatian Wikipedia Disinformation Assessment-2021 - Meta (wikimedia.org)

¹² Slučaj hrvatske Wikipedije: Enciklopedija znanja ili enciklopedija za naciju?, str. 2, dostupno na: Croatian_WP_Disinformation_Assessment_-_Final_Report_-_HR-HR.pdf (wikimedia.org)

¹³ https://en.wikipedia.org/wiki/Bosnian_Wikipedia

¹⁴ Slučaj hrvatske Wikipedije, str. 35

¹⁵ Isto.

¹⁶ Slučaj hrvatske Wikipedije, 3-5.

¹⁷ <https://www.tportal.hr/tehnolo/clanak/djeco-ne-koristite-falsificiranu-hr-wikipediju-20130913>

¹⁸ Slučaj hrvatske Wikipedije, 5-6.

javnosti za stanje sa hrvatskom, ali djelomično i bosanskom i srpskom Wikipedijom. Sporni urednici hrvatske varijante su suspendirani, a u proces reorganizacije i ispravke sadržaja uvedeni su potpuno novi ljudi što je postepeno dovelo do konkretnih izmjena samih tekstova, mada je kompletan proces još uvijek u toku.

Sporne interpretacije prošlosti na hrvatskoj i srpskoj verziji Wikipedije

Fondacija Wikimedija je bez sumnje ozbiljno shvatila probleme koji su se javili sa popunjavanjem sadržaja na Wikipedijama nastalim iz zajedničke srpsko-hrvatske varijante. O tome svjedoči i čitav niz spornih tema navedenih u publikovanom izvještaju, a prikupljeni materijal analiziran je komparativnom metodom na način da su interpretacije pojedinih sadržaja i navedeni podaci provjeravani uporedo na Wikipedijama na hrvatskom, srpskom, bosanskom, srpsko-hrvatskom, engleskom, francuskom, španskom i njemačkom jeziku. Najveći broj pregledanih tekstova odnosio se na događaje i ličnosti iz ratova na području bivše Jugoslavije u periodu od 1991. do 1999. godine, te na pojedine teme iz razdoblja Drugog svjetskog rata na istom području.¹⁹ Kao ilustrativni primjeri zloupotreba navedeni su brojni primjeri sa hrvatske, ali i srpske Wikipedije, a posebno je istaknut sadržaj na poveznici o Slobodanu Praljku (na hrvatskom jeziku) i Ratku Mladiću (na srpskom jeziku).

Slobodan Praljak je na hrvatskoj Wikipediji predstavljen u prvom redu kao „*hrvatski filozof, sociolog i filmski redatelj*“, a tek onda je stavljena i naznaka da je bio „*vojni zapovjednik, general-pukovnik Hrvatske vojske i Hrvatskog vijeća odbrane*“.²⁰ Iako je navedeno da je osuđen pred Međunarodnim sudom u Hagu nije spomenuta dužina određene kazne niti su navedeni zločini za koje je osuđen.²¹ Također, kompletan članak napisan je u apologetskom duhu, a posebno je opisan način na koji je Praljak reagovao na izricanje presude sa posebno istaknutim citiranjem njegovih posljednjih riječi prije ispijanja otrova, te uz konstataciju da: „*Nakon nekoliko sati, u bolnici u Haagu, general pukovnik Slobodan Praljak je umro*“, te da „*Znatan dio javnosti u Hrvatskoj i BiH presudu je doživio kao nepravdu, a takvoj ocjeni pridružio se i hrvatski politički vrh*“.²² U izvorima za sve navedene podatke dominirali su tekstovi preuzeti iz Praljkovih knjiga ili njegove web stranice, što na najbolji način svjedoči o karakteru samog teksta. S druge strane, ostale jezične varijante su paragraf o Slobodanu Praljku oblikovale na potpuno drugačiji način ističući činjenicu da se radi o osuđeniku za ratne zločine pred Međunarodnim sudom u Hagu, a najveći dio prostora posvećen je Praljkovoj ratnoj djelatnosti (za razliku od hrvatske varijante) sa posebnim naglaskom na pojedine kontroverze iz njegove ratne biografije poput, naprimjer, slučaja sa rušenjem Starog mosta u Mostaru i slično.²³

Iako je primarni zadatak stručnjaka, kojeg je angažovala Wikimedija, podrazumijevao analizu isključivo hrvatske varijante Wikipedije, korištenjem metode komparacije sadržaja na hrvatskoj i drugim Wikipedijama, uključujući i srpsku verziju, pokazalo se i da na ovoj platformi postoje određene zloupotrebe i nepravilnosti. Pri tome, najviše spornih interpretacija ili predstavljanja uočen je na biografijama srpskih vojnih zapovjednika u jugoslovenskim ratovima koji su osuđeni pred Međunarodnim sudom u Hagu. Biografija Ratka Mladića na srpskoj verziji

¹⁹ Isto, 14-15

²⁰ https://hr.wikipedia.org/wiki/Slobodan_Praljak#Domovinski_rat

²¹ Slučaj hrvatske Wikipedije, 21.

²² https://hr.wikipedia.org/wiki/Slobodan_Praljak#Domovinski_rat

²³ Slučaj hrvatske Wikipedije, 21; vidjeti još i: https://es.wikipedia.org/wiki/Slobodan_Praljak

https://en.wikipedia.org/wiki/Slobodan_Praljak

https://sr.wikipedia.org/wiki/%D0%A1%D0%BB%D0%BE%D0%B1%D0%BE%D0%B4%D0%B0%D0%BD_%D0%9F%D1%80%D0%B0%D1%99%D0%B0%D0%BA

Wikipedije najbolje oslikava korišteni princip prezentiranja ratnih biografija srpskih komandanata. Mladić je predstavljen kao „*srpski general, komandant Glavnog štaba Vojske Republike Srpske (1992-1995) i jedan od srpskih vođa tokom raspada Jugoslavije*“. U nastavku uvodnog paragrafa navode se osnovni podaci iz profesionalne i vojne karijere, a tek u četvrtom paragrafu daju se informacije o raspisivanju potjernice, potrazi, hapšenju i presuđivanju Mladiću u Hagu.²⁴ Kompletan tekst napisan je u duhu ublažavanja Mladićeve biografije, a također propagiraju se i teorije zavjere radikalne srpske desnice o svjetskoj uroti protiv Srba i pristrasnosti Međunarodnog suda u Hagu.²⁵ Genocid u Srebrenici se uopće ne pominje pod tim nazivom, a dešavanja su opisana u kontekstu provođenja napada na ovaj grad uz napomenu da je pri tome „*prema različitim izvorima ubijeno između 4970 i 8372 Muslimana*“, a da je „*oko 36.000 žena i djece transportovano autobusima do Kladnja, koji je bio pod kontrolom Muslimana*“.²⁶ Prilog se završava opisom hapšenja i toka suđenja Mladiću u Hagu, a posljednji pasusi navode primjere „pozitivne“ i „negativne“ javne percepcije Mladićeve djelatnosti tokom različitih perioda.

U publikovanom izvještaju o stanju hrvatske Wikipedije naveden je čitav niz primjera popunjavanja sadržaja u duhu prethodno opisanih tekstova o Slobodanu Praljku i Ratku Mladiću. Zaključeno je da svaka varijanta Wikipedije opisuje „svoje“ vojne i političke dužnosnike iz burnih 90tih u pozitivnom svjetlu, svjesno i sistematski ublažavajući ili čak potpuno izostavljajući „kontroverzne detalje“ iz njihovih biografija. Slična praksa uočena je i na temama koje se tiču kontroverznih ličnosti, događaja ili lokacija (poput naprimjer logora Jasenovac) iz razdoblja Drugog svjetskog rata.²⁷

Hrvatska okupacija bosanske Wikipedije?

Wikimedijin izvještaj o stanju hrvatske Wikipedije ukazao je na velike izazove u upravljanju i kontrolisanju kvaliteta popunjavanja sadržaja na ovoj platformi u jezičnim varijantama naroda sa prostora bivše Jugoslavije. Međutim, dodatni pokazatelj da balkanski narodi digitalne platforme, društvene mreže, različite forume pa i Wikipediju doživljavaju kao bojno polje za politička i ideološka prepucavanja, koji poprimaju karakter pravih „ratova sjećanja“, pokazao je i slučaj sa „bosanskom Wikipedijom“.

Naime, sredinom 2021. godine najpopularniji bosanskohercegovački portal Klix.ba objavio je članak pod nazivom „*Kome smeta bosanska historija na Wikipediji?*“.²⁸ Vrijeme je pokazalo da je to bio prvi u nizu članaka koji je objavio ovaj, ali i brojni drugi portali, o određenim problemima i neslaganjima oko načina popunjavanja Wikipedije na bosanskom jeziku. Također, objavljeni članci su pokazali i koliki značaj se pridaje sadržajima na Wikipediji, barem kada su u pitanju balkanski narodi, jer se ispostavilo da je čitavu „afetu“ oko bosanske Wikipedije otkrio tim studenata i profesora iz oblasti historije i političkih nauka iz Sarajeva koji su se organizovali s ciljem sistematskog popunjavanja tekstova na ovoj platformi. Međutim, uskoro su došli u sukob sa postojećim administratorima Wikipedije na bosanskom jeziku koji su, također, sistematski odbijali unošenje verzija tekstova okupljenog tima smatrajući da njihove interpretacije nisu

²⁴ https://sr.wikipedia.org/wiki/%D0%A0%D0%B0%D1%82%D0%BA%D0%BE_%D0%9C%D0%BB%D0%B0%D0%B4%D0%B8%D1%9B

²⁵ Slučaj hrvatske Wikipedije, 20.

²⁶ https://sr.wikipedia.org/wiki/%D0%A0%D0%B0%D1%82%D0%BA%D0%BE_%D0%9C%D0%BB%D0%B0%D0%B4%D0%B8%D1%9B

²⁷ Slučaj hrvatske Wikipedije, 14-19.

²⁸ Kome smeta bosanska historija na Wikipediji? (klix.ba)

zadovoljavajuće.²⁹ Takvo ponašanje administratora navelo je okupljeni tim studenata i profesora³⁰ da analiziraju pojedine sadržaje o temama iz historije Bosne i Hercegovine tokom ratnih 90tih godina objavljenih na Wikipediji na bosanskom jeziku. Utvrđeno je da su pojedini unosi „relativizirali historijske činjenice o srpskim i hrvatskim osuđenim ratnim zločincima i masakrima počinjenim nad Bošnjacima u Bosni od 1992. do 1995. godine“, te da se ova platforma koristi s ciljem „sistematske antibosanke propagande“ te da se „diskredituju bosanska historija i identitet“.³¹ Analizom se došlo do zaključka da administratori „su ljudi koji bi željeli podijeliti Bosnu na tri dijela – bošnjački, srpski i hrvatski – u interesu Srbije i Hrvatske“ te da „promoviraju hrvatski nacionalizam kroz bosansku stranicu Wikipedije“.³² Kao i u slučaju sa hrvatskom Wikipedijom, javnosti se obratila glasnogovornica Fondacije Wikimedia Samantha Lien koja je izjavila da će navedeni problemi biti analizirani te u skladu sa dobijenim rezultatima će se poduzeti i odgovarajuće mjere.³³ Situacija sa spornim sadržajima slična je kao i u već navedenom slučaju sa hrvatskom Wikipedijom, odnosno postojala su neslaganja oko biografija pojedinih ličnosti, interpretacija o događajima iz nedavne prošlosti, a također vodila se rasprava i oko pojedinih koncepata poput definicija nacionalnosti, pitanja „bosanstva“ i slično. Doduše, važno je naglasiti da su pojedini tekstovi osporavani i od drugih administratora te su neki tekstovi okarakterisani kao „dominantno bošnjačka verzija događaja“.³⁴

Zaključak

Analizom sadržaja na verzijama Wikipedije na hrvatskom, srpskom, bosanskom i srpsko-hrvatskom jeziku utvrđeno je značajno prisustvo političkih i ideološki obojenih tekstova koji nisu napisani u skladu sa utvrđenim normama i pravilima najveće online enciklopedije. Sukobljeni narativi, otprije prisutni u komunikaciji političkih elita zemalja bivše Jugoslavije, medijskom prostoru, različitim digitalnim platformama i forumima, pa i u dijelu akademske zajednice, prenijeli su se i na stranice Wikipedije čime je zapravo otvoreno novo „bojno polje“ u već prisutnim „ratovima sjećanja“. Pomenuta dešavanja u nekoliko navrata izazivala su i pažnju brojnih medija iz regiona, ali i svijeta, zbog čega je došlo i do reakcije Wikimedia Fondacije koja stoji iza kompletnog projekta Wikipedije. U posebno sačinjenom izvještaju, čiji je autor vanjski ekspert angažovan od strane Wikimedija Fondacije, nedvojbeno je ukazano na niz zloupotreba kapaciteta Wikipedije na sve četiri jezičke varijante, i to od strane radikalno desničarskih grupa koje su uspjele preuzeti administratorske funkcije na uređivanju samih stranica. Poduzete su odgovarajuće mjere kako bi se sporni tekstovi uklonili ili izmijenili u skladu sa pravilima uređivanja Wikipedije, ali je kompletan slučaj dobio i globalnu dimenziju čime je region Balkana još jednom došao u fokus javnosti kao prostor izrazito sukobljenih sjećanja.

Literatura

Izvori

1. Brisanje sadržaja na bosanskom jeziku: Kako nacionalisti vrše reviziju historije na Wikipediji (klix.ba)
2. Croatian Wikipedia Disinformation Assessment-2021 - Meta (wikimedia.org)

²⁹ Brisanje sadržaja na bosanskom jeziku: Kako nacionalisti vrše reviziju historije na Wikipediji (klix.ba)

³⁰ U timu su se između ostalih našli i dr. Sedad Bešlija, direktor Instituta za historiju Univerziteta u Sarajevu te doc. dr. Jahja Muhasilović sa Internacionalnog univerziteta u Sarajevu.

³¹ Promoviraju li hrvatski nacionalisti političku agendu na Wikipediji? | Hrvatska | Al Jazeera

³² Isto

³³ Brisanje sadržaja na bosanskom jeziku: Kako nacionalisti vrše reviziju historije na Wikipediji (klix.ba)

³⁴ Vidjeti naprimjer: https://bs.wikipedia.org/wiki/Razgovor:Hrvatsko_vije%C4%87e_odbrane

3. <https://balkans.aljazeera.net/teme/2021/8/6/promoviraju-li-hrvatski-nacionalisti-politicku-agendu-na-wikipediji> <https://www.klix.ba/vijesti/bih/brisanje-sadrzaja-na-bosanskom-jeziku-kako-nacionalisti-vrse-reviziju-historije-na-wikipediji/210805129> ; <https://www.klix.ba/vijesti/bih/kome-smeta-bosanska-historija-na-wikipediji/210607123>
4. <https://www.aljazeera.com/features/2021/8/5/organised-disinformation-campaign-behind-croatian-wikipedia> <https://balkaninsight.com/2018/03/26/how-croatian-wikipedia-made-a-concentration-camp-disappear-03-23-2018/>
5. https://bs.wikipedia.org/wiki/Razgovor:Hrvatsko_vije%C4%87e_odbrane <https://therecord.media/wikimedia-bans-admin-of-wikipedia-croatia-for-pushing-radical-right-agendas/>
6. https://meta.wikimedia.org/wiki/Croatian_Wikipedia_Disinformation_Assessment-2021
7. <https://www.niemanlab.org/2011/10/the-contribution-conundrum-why-did-wikipedia-succeed-while-other-encyclopedias-failed/>
8. https://hr.wikipedia.org/wiki/Slobodan_Praljak#Domovinski_rat
9. https://hr.wikipedia.org/wiki/Slobodan_Praljak#Domovinski_rat
10. https://sr.wikipedia.org/wiki/%D0%A1%D0%BB%D0%BE%D0%B1%D0%BE%D0%B4%D0%B0%D0%BD_%D0%9F%D1%80%D0%B0%D1%99%D0%B0%D0%BA
11. https://en.wikipedia.org/wiki/Wikipedia#Current_state
12. <https://en.wikipedia.org/wiki/Wikipedia#Governance>
13. https://sr.wikipedia.org/wiki/%D0%A0%D0%B0%D1%82%D0%BA%D0%BE_%D0%9C%D0%BB%D0%B0%D0%B4%D0%B8%D1%9B
14. https://sr.wikipedia.org/wiki/%D0%A0%D0%B0%D1%82%D0%BA%D0%BE_%D0%9C%D0%BB%D0%B0%D0%B4%D0%B8%D1%9B
15. https://en.wikipedia.org/wiki/Wikipedia:Lamest_edit_wars
16. https://en.wikipedia.org/wiki/Bosnian_Wikipedia
17. Kome smeta bosanska historija na Wikipediji? (klix.ba)
18. Promoviraju li hrvatski nacionalisti političku agendu na Wikipediji? | Hrvatska | Al Jazeera
19. Slučaj hrvatske Wikipedije: Enciklopedija znanja ili enciklopedija za naciju?, str. 2, dostupno na: [Croatian_WP_Disinformation_Assessment_-_Final_Report_-_HR-HR.pdf](#) (wikimedia.org)
20. <https://www.tportal.hr/tehnolo/clanak/djeco-ne-koristite-falsificiranu-hr-wikipediju-20130913>
21. Wikipedia:Five pillars - Wikipedia

Knjige

1. Kuljić Todor, *Kultura sjećanja – teorijska objašnjenja upotrebe prošlosti*, Beograd, 2006.
2. Ćudić Edvin, *Kultura sjećanja i strategije reprezentacije ratne prošlosti devedesetih u Bosni i Hercegovini, Hrvatskoj i Srbiji*, Udruženje za društvena istraživanja i komunikacije Sarajevo, 2022.
3. Grupa autora, *Rat sjećanja. Istraživanja o mjestima stradanja i sjećanja na rat u BiH*, Centar za nenasilnu akciju Sarajevo-Beograd, 2016.
4. Grupa autora, *Kultura sjećanja u lokalnim zajednicama u Bosni i Hercegovini*, Fondacija Mirovna akademija Sarajevo, 2017.
5. *Kultura sjećanja: 1991. Povijesni lomovi i svladavanje prošlosti*, Zbornik radova, Zagreb, 2011.

WARS OF MEMORY: THE BATTLEFIELD OF WIKIPEDIA

Abstract

The paper points out certain problems that arose when filling in the content of the world-famous online encyclopedia Wikipedia. Namely, variants of Wikipedia in South Slavic languages served various groups, primarily with far right orientation, to promote attitudes and interpretations of past events of peoples and states from the former Yugoslavia that are not in line with norms and standards of Wikipedia. The controversial narratives also attracted the attention of the Wikimedia Foundation, which hired an external expert who analyzed content on the Croatian, Serbian, Bosnian and Serbo-Croatian versions of Wikipedia and proposed a series of measures to clarify the situation.

Key words: *Wikipedia, memory wars, history, bosnian language, Wikimedia Foundation*